

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Tina Enci

**SLOVENSKA KULTURNA DEDIŠČINA V DIGITALNEM SVETU: PRIMER
NACIONALNEGA AGREGATORJA E-VSEBIN S PODROČJA KULTURE IN
ZNANOSTI**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ljubljana, 2019

IZJAVA O AVTORSTVU IN O JAVNI OBJAVI PISNE NALOGE

Spodaj podpisani(a), Tina Enci (ime in priimek), izjavljam, da sem avtor(ica) pisne naloge za bibliotekarski izpit za bibliotekarja z naslovom: Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem pisno nalogo izdelal(a) samostojno in je moje avtorsko delo,
- so dela drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih navajam neposredno ali povzemam, navedena oziroma citirana v skladu s standardom APA,
- sem besedila ali podatke, ki so avtorsko zaščiteni, uporabil(a) v skladu z določbami zakona, ki določa avtorske pravice,
- je elektronska oblika pisne naloge istovetna s tiskano obliko naloge,
- na podlagi 23. člena Pravilnika o bibliotekarskem izpitu ter v skladu s prvim odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem javno objavo elektronske oblike pisne naloge na portalu Digitalne knjižnice Slovenije.

Podpis avtorja(ice):

V/Na Ljubljani, dne 29. 4. 2019

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Tina ENCI

Naslov pisne naloge: Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti

Kraj: Ljubljana

Leto: 2019

Št. strani: 37 **Št. slik:** 0 **Št. preglednic:** 11

Št. prilog: 1 **Št. strani prilog:** 2 **Št. referenc:** 33

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Narodna in univerzitetna knjižnica

Mentor v času strokovnega usposabljanja: Janko Klasinc

UDK: 005.92:004.63, 021.61:004.9, 338.483.13:004.9

Ključne besede: kulturna dediščina, digitalizacija, dostop, trajno ohranjanje, digitalni repozitorij, Nacionalni agregator e-vsebin s področja kulture in znanosti

Izvleček:

Razvoj in pojav digitalnega okolja je s seboj prinesel veliko novih možnosti za ustanove, ki skrbijo za ohranjanje kulturne dediščine. Ena izmed takšnih priložnosti je prenos fizičnih zbirk v digitalni svet s pomočjo digitalizacije, omogočanja spletnega dostopa in trajnega ohranjanja. V pisni nalogi bomo obravnavali temo slovenske kulturne dediščine v digitalnem svetu in nacionalni agregator e-vsebin s področja kulture in znanosti kot mediator med ponudnikom digitalnih vsebin ter digitalno platformo Europeano. S pomočjo pregledane literature, raziskave stanja digitalizacije ENUMERATE, ankete, izvedene v okviru nacionalne delavnice Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu, ter intervjuja oseb, ki so aktivne na področju digitalizacije in vključene v proces agregiranja, smo poskušali ugotoviti, kakšno je trenutno stanje digitalizacije v slovenskih ustanovah, kako bi tega lahko še izboljšali in pridobili več aktivnih partnerjev Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti.

Raziskava je pokazala, da je stanje v slovenskih ustanovah dobro, da se pa vsekakor razlikuje glede na tipe ustanov. Nekatere izmed njih so digitalizacijo in povezane procese sprejele kot svojo osnovno nalogo, medtem ko druge tega niso storile. Pomanjkanje se kaže tudi na področju trajnega ohranjanja digitalnih vsebin. Nacionalni agregator e-vsebin je v preteklosti v večji meri izpolnil svoje primarne cilje, medtem ko je bolj ali manj poznan le med ustanovami, ki so njegove storitve v preteklosti potrebovale. V prihodnosti bi bilo treba izdelati podrobnejšo raziskavo za vsak tip ustanove posebej, povečati promocijske aktivnosti nacionalnega agregatorja, uvesti tematska izobraževanja na področju digitalizacije na letni ravni in organizirati nacionalne projekte digitalizacije oziroma tematske digitalne zbirke.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	TRIJE GRADNIKI DIGITALNE DEDIŠČINE	3
2.1	DIGITALIZACIJA	4
2.2	DOSTOP	6
2.3	OHRANJANJE	8
3	DIGITALNI REPOZITORIJ	9
3.1	DIGITALNA KNJIŽNICA	10
3.2	AGREGATOR	12
4	SPREMLJANJE STANJA DIGITALIZACIJE IN PROJEKT ENUMERATE	14
5	NACIONALNI AGREGATOR E-VSEBIN S PODROČJA KULTURE IN ZNANOSTI	20
5.1	PROMOCIJA NACIONALNEGA AGREGATORJA IN NACIONALNA DELAVNICA: SLOVENSKA KULTURNA DEDIŠČINA V DIGITALNEM SVETU22	
6	RAZISKOVALNA METODA	24
6.1	INTERVJU	24
6.2	REZULTATI	25
7	RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK	29
8	NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	33

KAZALO SLIK

Preglednica 1: Število in vrste organizacij, ki so se udeležile raziskave Enumerate v letih 2015 in 2017	15
Preglednica 2: Digitalne zbirke v dediščinskih organizacija v letih 2015 in 2017	16
Preglednica 3: Ocena deleža metapodatkov do katerih je omogočen dostop na daljavo za splošno uporabo in delež javno dostopne digitalizirane kulturne dediščine, v letih 2015 in 2017	16
Preglednica 4: Ocena pomembnosti različnih vrst uporabe (ocenjeni od 1 do 10, pri čemer je ena popolnoma nepomembno in 10 zelo pomembno), v letih 2015 in 2017	16

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Preglednica 5: Delež digitalnih objektov po načinu dostopnosti, v letih 2015 in 2017	17
Preglednica 6: Delež digitalnih objektov, dostopnih na različne načine, v letih 2015 in 2017	17
Preglednica 7: Ohranjanje digitalnih zbirk v dediščinskih organizacijah, v letih 2015 in 2017	18
Preglednica 8: Letni izdatki za digitalne zbirke, v letih 2015 in 2017	19
Preglednica 9: Delež stranskih in strukturnih stroškov ter stroškov za notranje in zunanje izvajanje v vseh letnih stroških, v letih 2015 in 2017	19
Preglednica 10: Povprečno število delavcev, ki delajo za plačilo in prostovoljcev na organizacijo, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, za leto 2015 in 2017	19
Preglednica 11: Viri financiranja, v letih 2015 in 2017	20

1 UVOD

Kulturno dediščino lahko opredelimo kot celoten korpus materialnih znakov, umetniških ali simboličnih, ki jih je skozi zgodovino pridobila vsaka kultura in s tem celotno človeštvo (Jokilehto, 2005, str. 4). Ta definicija zajema človeško in naravno okolje, arhitekturo in arheologijo, podeželje, urbano okolje, tehnologijo in industrijo. Med drugim pod okrilje kulturne dediščine zajame tudi nefizično, kot so npr. ustna izročila.

Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje (2017) poudarja, da se je koncept kulturne dediščine v zadnjih desetletjih spremenil in se še vedno spreminja glede na družbo. Tako dediščina ni več omejena na uradno priznan status, temveč vključuje tudi elemente, ki jih kot takšno razumejo prebivalstvo in lokalne oblasti. Ne le Evropska strategija, temveč tudi Sklep Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu kulturne dediščine 2018 (2017) kulturni dediščini priznavata ključno vlogo pri razvoju družbe in gospodarstva ter je kot takšna izjemno dragocen vir v mnogih sektorjih. Je bistvena za razvoj naše identitete in povezanosti družbe ter je ključen dejavnik za prepoznavanje in spoštovanje raznolikosti.

Z razvojem tehnologije in digitalno preobrazbo sveta je prišlo tudi na področju kulturne dediščine do bistvenih sprememb. Besedno zvezo »digitalni svet« lahko opredelimo kot stiliziran izraz, ki poudarja pomembnost ter nadvlado digitalne tehnologije in sistemov v sodobni družbi (What is digital world, 2018). Ljudje smo nenehno obkroženi z idejo, da moramo biti povezani ter ozaveščeni s pomočjo mobilnih telefonov in drugih naprav. Mlajše generacije so ravno zaradi svojega zanašanja na uporabo svetovnega spleta in digitalne tehnologije označili za »digitalne domorodce«. Tako je digitalni svet rezultat sovpadanja mnogih inovacij in napredka v tehnologiji. Nacionalni program za kulturo 2018–2025 (2017) ne glede na to preobrazbo navaja, da družba svojo kulturo še vedno dojema zgolj na tradicionalen način, prestop v digitalno okolje pa je še vedno dojet le kot okoliščina, ki nam olajšuje komunikacijo. Poudarja, da digitalna preobrazba sveta ključno vpliva na prebivalstvo, njihov življenjski slog in celo pogled na svet. Zato je pomen prenosa kulturne dediščine iz analognega v digitalni svet bistvenega pomena. Kultura se ne nahaja in ustvarja več le v fizičnem svetu, temveč je postala del digitalnega okolja, s čimer pa se je pojavil tudi koncept digitalne dediščine. Glede na UNESCO (Charter on the preservation, 2003) je digitalna dediščina sestavljena iz edinstvenih virov človeškega znanja in izražanja. Vključuje

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

vire s področja kulture, izobraževanja, znanosti in administracije ter tehnične, pravne, medicinske in druge informacije, ki so bile izdelane v digitalni obliki ali pretvorjene iz analogne v digitalno obliko. Digitalno gradivo vključuje besedila, podatkovne baze, nepremične in premične slike, avdio in video posnetke, programsko opremo in spletne strani itd. Mnogi od teh virov imajo dolgotrajno vrednost in pomen ter so tako del dediščine, ki jo je treba zaščititi in ohraniti za prihodnje generacije.

Hiter razvoj in vzpon digitalnega okolja je s seboj prinesel veliko novih priložnosti za ustanove s področja ohranjanja kulturne dediščine. Med drugim tudi nov način ohranjanja kulturne dediščine s pomočjo digitalizacije, omogočanja dostopa in trajnega ohranjanja digitalnih virov. Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič, Leder, Ujčič, Vilar in Vodeb, 2011) digitalizacijo opredeljuje kot pretvorbo analognih podatkov v digitalno obliko za računalniško obdelavo, prenos podatkov, npr. digitalizacije zvoka, slike ali tiskanega besedila. Proces omogoča ustanovam še učinkovitejše varovanje gradiva in objektov kulturne dediščine, saj zmanjša obrabo izvornikov, javnosti pa omogoča neomejen dostop do digitalnih verzij objektov. Digitalizacija je tako postala koncept, ki je vključen v vedno več strategij s področja kulturne dediščine in jo država dojema kot izredno pomemben del nalog in strateških usmeritev ustanov s področja kulturne dediščine. V tej luči se je pojavljalo vedno več mednarodnih ustanov, katerih cilj je predstaviti kulturno dediščino v digitalni preobrazbi. Ena izmed teh ustanov je digitalna knjižnica Europeana, ki digitalne objekte oziroma metapodatke, ki opisujejo te podatke, prejema od Evropskih ustanov s področja ohranjanja kulturne dediščine po t. i. agregatorjih, ki so mediator med Europeano in ustanovo. Glede na Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič, idr., 2011) agregator opredeljujemo kot: »ponudnika informacijskih virov, ki zbere podatkovne zbirke, elektronske časopise in druge elektronske vire, navadno različnih založnikov, na enem portalu«. Ena izmed takšnih storitev je Nacionalni agregator e-vsebin s področja kulture in znanosti, katerega upravlja Narodna in univerzitetna knjižnica.

Tema, ki jo obravnavamo v pisni nalogi, je slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu, stanje digitalizacije v slovenskih ustanovah, Nacionalni agregator e-vsebin s področja kulture in znanosti ter aktivnosti, ki bi lahko trenutno stanje se izboljšale. S pomočjo pregleda znanstvene literature, raziskave stanja digitalizacije ENUMERATE, rezultatov ankete, izdelane v okviru nacionalne delavnice: Slovenska kulturna dediščina v digitalnem

svetu, in rezultatov intervjuja z osebami, ki so aktivne na področju digitalizacije, bomo ugotavljali, kakšno je trenutno stanje na področju digitalizacije in dostopa ter trajnega ohranjanja v slovenskih ustanovah s področja ohranjanja kulturne dediščine; kakšni so razlogi za trenutno stanje; kako bi lahko stanje še izboljšali in ne nazadnje kako dobro je poznana storitev Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti ter kako bi lahko prepoznavnost storitve izboljšali in s tem pridobili več novih partnerjev.

Raziskovalna vprašanja, na katera bomo odgovorili s pomočjo rezultatov raziskave, so tako naslednja:

- Kakšno je trenutno stanje digitalizacije v Sloveniji?
- Katere ustanove s področja ohranjanja kulturne dediščine so najmočnejše v digitalizaciji in katere najšibkejše?
- Kakšni so razlogi za trenutno stanje na področju digitalizacije v Sloveniji?
- Kakšen je odnos slovenskih ustanov s področja ohranjanja kulturne dediščine do procesa digitalizacije, dostopa in trajnega ohranjanja digitalnih zbirk?
- Kako bi stanje digitalizacije v Sloveniji izboljšali?
- Kako dobro je poznana storitev Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti?
- Kako bi povečali prepoznavnost storitve Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti?
- Na kakšen način bi povečali število partnerjev Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti?

Na koncu pisne naloge bomo s pomočjo rezultatov pripravili smernice in predloge za nadaljnje dejavnosti na področju digitalizacije, promocije in pridobivanja novih partnerjev Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti.

2 TRIJE GRADNIKI DIGITALNE DEDIŠČINE

Avtorja Krstulović in Kragelj (2011, št. 4) navajata, da razvoj na področju informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT) od organizacij zahteva izvedbo ključnih sprememb oziroma uvedbo novosti, s katerimi se lahko prilagodijo željam in potrebam uporabnikov, vedno bolj vpetih v digitalni svet. Poudarjata, da to velja tudi za ustanove, ki delujejo na področju ohranjanja kulturne dediščine, saj lahko z uvedbo digitalnih storitev ponudijo

svojim že obstoječim uporabnikom več in pridobijo tudi nove uporabnike. Menita, da » digitalizacija tako prinaša nove razvojne izzive kot priložnosti za kulturne institucije pri izpolnjevanju njihovega poslanstva v družbi«. Nadaljujeta, da je digitalizacijo treba razumeti kot del osnovnih procesov, ki jih upravljajo ustanove s področja kulturne dediščine; sama digitalizacija, digitalne vsebine, digitalne storitve in javna dostopnost teh vsebin pa ne igrajo ključne vloge le pri trženju, temveč so bistvenega pomena tudi pri uporabi digitalnih vsebin s področja kulture v izobraževanju, usposabljanju, raziskovanju in vseživljenjskem učenju. Ključne aktivnosti, ki jih za ustvarjanje, uporabo in trajno ohranjanje digitalne dediščine uporabljajo ustanove s področja kulturne dediščine (muzeji, knjižnice, galerije in arhivi), so digitalizacija, dostop in ohranjanje (Doneva, Ivanov, Peneva, in Soitrva, 2012). Avtorji te tri aktivnosti pojmujejo kot tri gradnike digitalne dediščine.

Smernice za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki (2013, str. 14) omenjajo splošni opis procesa priprave in prenosa e-gradiva v dolgotrajno hrambo ter njegovo nadaljnje upravljanje in uporabo, ki izvira neposredno iz referenčnega modela OAIS. Ta proces razdeli na sledeče štiri faze:

- »1. faza: Priprava gradiva za zajem, ki se deli na: zajem digitaliziranega gradiva in zajem izvorno digitalnega gradiva.
- 2. faza: Kontrola: kontrola prisotnosti zlonamerne programske opreme, kontrola varnostnih vsebin paketa e-gradiva in kontrola formatov datotek, vključenih v paket e-gradiva.
- 3. faza: Prezem e-gradiva v dolgotrajno hrambo
- 4. faza: Dostop do e-gradiva«

2.1 DIGITALIZACIJA

Strategija razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007–2010 (Ambrožič idr., 2006, str. 2) digitalizacijo definira kot »pretvorbo analognih podatkov v digitalno obliko, ki omogoča računalniško obdelavo in prenos podatkov (npr. digitalizacijo zvočnih zapisov na gramofonskih ploščah, slik, tiskanega besedila ipd.). V procesu digitalizacije analogne signale spremenimo v digitalne signale (diskretne vrednosti).«

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Je eden izmed gradnikov digitalne dediščine in eden izmed načinov, na katerega ustanove, ki skrbijo za ohranjanje kulturne dediščine, za omogočanje dostopa globalne javnosti do objektov kulturne dediščine in njeno trajno ohranjanje izkoriščajo funkcionalnost računalniškega omrežja.

Na sam proces lahko gledamo na dva načina. Digitalizacijo lahko dojemamo kot del upravljanja z viri informacij in jo kot tako vključimo v proces izbire dokumentov, njihove organizacije, hranjenja in omogočanja dostopa. Tako jo definira tudi avtorica Manžuch (2009, str. 768), v katerem trdi, da je digitalizacija neločljiv del upravljanja z viri informacij in da je učinkovit način za izboljšanje dostopa do zbirk. Prav tako navaja, da je digitalizacija v mnogih primerih učinkovit in celo edini način za ohranjanje ter varovanje krhkega gradiva za prihodnje generacije. Drugi način gledanja na proces digitalizacije je dojetje digitalizacije kot sam proces pretvorbe analognega objekta v digitalno obliko oziroma v primeru izvorno digitalnih objektov kot proces ustvarjanja samega objekta. Proces se seveda razlikuje glede na vrsto vira: besedilo, fotografija, arhitekturni objekt, avdio ali video posnetek itd. Pri tem pa velja poudariti, da mora proces digitalizacije zagotoviti, čim bolj popoln zajem informacije. Torej naj bo digitalna različica čim bolj kakovostna in enaka izvornemu, analognemu objektu.

Nacionalni program za kulturo 2018–2025 (2017), tj. država, dojemata digitalizacijo, kot izredno pomemben del nalog in strateških usmeritev institucij s področja kulturne dediščine, saj zagotavlja pogoje za širjenje pomena kulturne dediščine in njenega vpliva. V okviru Evropske digitalne agende na področju kulturne dediščine so bile oblikovane Smernice za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki (2013). Te prinašajo splošne informacije o področju digitalizacije, smernice na področju ustvarjanja, zajema, dolgotrajnega ohranjanja in dostopa do gradiva ter pregled predpisov, standardov in primerov dobrih praks.

Glede na i2010: digitalne knjižnice (2005, str. 5) je glavni cilj digitalizacije omogočanje spletne dostopnosti gradiva uporabnikom in, kot je bilo omenjeno že prej, omogočanje preživetja nekaterih gradiv. Analogno gradivo se s staranjem njegovega nosilca slabša, kar lahko povzroči tudi izgubo dragocenega gradiva. Strategija navaja štiri vidike, ki vplivajo na hitrost in učinkovitost digitalizacije. Ti so:

1. »finančni vidik: ker je proces digitalizacije drag in zahteva finančne investicije, ki pogosto presegajo zmožnosti ustanov, je izrednega pomena selekcija gradiva in določitev prioritete pri digitalizaciji;
2. organizacijski vidik: da bi se izognili podvajanju digitalizacije istega gradiva, je ključnega pomena organizacija in sodelovanje med institucijami v javnem in zasebnem sektorju, na nacionalni in mednarodni ravni;
3. tehnični vidik: potreba po cenovno dostopnih in učinkovitih tehnikah digitalizacije;
4. pravni vidik: s procesom digitalizacije nastane kopija analognega gradiva, kar je lahko problematično iz vidika intelektualnih pravic.«

2.2 DOSTOP

Dostop do e-gradiva je drugi izmed gradnikov digitalne dediščine in glavni cilj digitalizacije. Doneva idr. (2012) navajajo, da dostop ne pomeni le, da lahko uporabniki objekt vidijo, temveč jim je treba zagotoviti tudi učinkovite in intuitivne načine za odkrivanje e-gradiva. Pri tem imajo kakovostni in čim bolj popolni metapodatki pomembno mesto, saj bi bilo brez njih odkrivanje objektov praktično nemogoče.

Spletna dostopnost kulturne dediščine ima glede na i2010: digitalne knjižnice (2005, str. 4) dva različna vidika:

- »Kulturni in socialni vidik: ... evropske knjižnice, arhivi in muzeji so zakladnica različnih gradiv, ki predstavljajo bogastvo evropske zgodovine ter njene kulturne in jezikovne raznovrstnosti. Z dostopnostjo teh gradiv na spletu bodo državljani lažje cenili lastno kulturno dediščino, kot dediščino drugih evropskih držav ter jo uporabljali pri študiju, delu in prostem času.
- Gospodarski vidik: knjižnice in arhivi predstavljajo v smislu naložb in zaposlovanja pomemben del gospodarstva, nanj pa imajo vpliv tudi v širšem smislu. Digitalizacija njihovih gradiv bo ta vpliv še povečala, predstavljala bo bogat vir informacij za proizvodni in storitveni sektor, ki bo z njihovo uporabo ustvarjal dodatno vrednost.«

Dostop je glede na Smernice za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki (2013) četrta faza procesa priprave in prenosa e-gradiva v

dolgotrajno hrambo ter nadaljnjega upravljanja in uporabe, pri čemer je navedeno, da je ključnega pomena opredelitev dostopa v dveh kontekstih.

Prvi kontekst je v okviru avtorske pravice, saj tradicionalni način zagotavljanja dostopnosti gradiva ni enostavno prenosljiv v digitalno okolje (i2010: digitalne knjižnice, 2005). Zato naj bi bilo gradivo, ki je nastalo s procesom digitalizacije, prosto dostopno na spletu le, če je v javni domeni oziroma če gradivo ni v javni domeni, pa obstaja soglasje imetnika avtorske pravice. Smernice za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki (2013) zato predlagajo, da naj bo gradivo, objavljeno na spletu, opremljeno s Creative commons (CC) licenco (O licencah, 2017), ki omogoča ustvarjalcem oziroma avtorjem obdržati avtorsko pravico, njihova dela pa so na voljo za nekomercialno reproduciranje, razširjanje in rabo. Smernice prav tako omenjajo, da naj za učinkovit dostop gradivo, ki je nastalo z digitalizacijo, ne bo obremenjeno z dodatnimi pravicami, ki se pojavijo ob procesu digitalizacije.

Drugi kontekst je opremljenost z metapodatki, ki uporabniku omogočajo, da bo gradivo našel in uporabil. Za to je pomembno, da so metapodatki, s katerimi je e-gradivo opremljeno, čim bolj kakovostni in popolni. Različne vrste e-gradiva morajo biti tako opisane glede na vnaprej določene sheme in pravila. Glede na različne vrste institucij s področja kulturne dediščine poznamo tudi različne sheme in standarde, s katerimi lahko opišemo raznolike objekte, ki jih te ustanove hranijo. Muzeji uporabljajo CDWA (Kategorije za opis umetniških del) in druge dodatke k standardu, arhivi uporabljajo ISAD(G) - Splošne mednarodne standarde za arhivsko popisovanje in ISSAR(CPF) - Mednarodne standarde za arhivski zapis o ustvarjalcih arhivskega gradiva: pravnih osebah, fizičnih osebah in družinah; knjižnice pa format MARC 21. Slovenske knjižnice uporabljajo format COMARC, ki je nastal iz formata UNIMARC.

Treba je omeniti tudi standarde za odkrivanje virov. Najbolj uporabljen in prepoznaven je Dublin Core (DC), ki vsebuje za opis virov le 15 elementov, pri čemer je vsak izmed njih izbiren in ponovljiv. Drugi takšen standard je Europeana data model ali EDM (Europeana data model primer, 2013), ki je nadgradnja Europeaninega metapodatkovnega modela Europeana semantic elements specification ali ESE. Presega metapodatkovne standarde, ki so v uporabi na različnih področjih, hkrati pa z uporabo elementov drugih standardov, kot

so npr. Dublin Core, METS, LIDO itd., omogoča razpon in bogat opis, ki jih ti standardi nudijo. Prednost EDM je omogočanje obogatitve vsebin s pomočjo informacij partnerskih ustanov in zunanjih informacijskih virov z referencami o ključnih besedah, krajih, osebah itd., ki se povežejo s podatki drugih ustanov. Na ta način EDM omogoča bogatejše vsebine z razsežnostjo, ki bi jo bilo nemogoče doseči v arhivu ene same ustanove.

2.3 OHRANJANJE

Trajno ohranjanje digitalnih virov avtorica Kavčič-Čolić (2010, str. 103) definira kot: »ohranjanje dostopnosti do digitalne vsebine skozi čas. Zajema različne dejavnosti, kot so načrtovanje, zagotavljanje virov ter uporabo metod in tehnologij, ki omogočajo, da elektronski viri ostanejo dostopni in uporabni v prihodnosti«. Da lahko zagotovimo uporabo digitalnega gradiva, ga je nujno treba vzdrževati in hraniti na ustrezne načine. V nasprotnem primeru lahko pride do izgube digitalnih vsebin. Dokument i2010: digitalne knjižnice (2005, str. 7) navaja naslednje vzroke: menjave generacij strojne opreme, zaradi česar so lahko dokumenti neberljivi; menjave oziroma zastarelost programske opreme; omejeno trajanje nosilcev digitalnega zapisa itd. Zato je pomembno, da so podatki preneseni v veljavne programe in da je izvorno besedilo primerno arhivirano. Na ohranjanje digitalnih vsebin – prav tako kot na digitalizacijo – vplivajo štirje različni vidiki:

1. finančni vidik: ker stroški zaradi različnih dejavnikov dolgotrajnega arhiviranja niso znani, je izjemno pomembna selekcija gradiva, ki ga hranimo;
2. organizacijski vidik: da bi se izognili podvajanju in različnim pristopom arhiviranja, je treba določiti organizacijo, ki bo odgovorna za proces arhiviranja;
3. tehnični vidik: pomembno je zagotavljanje stroškovne učinkovitosti ter dostopnosti arhiviranja in metod, ki se tičejo velikih količin spreminjajočih se podatkov, pomemben pa je tudi razvoj orodij, ki omogočajo samodejno analizo in indeksacijo.
4. pravni vidik: zaradi procesa kopiranja in prenosa gradiva je tudi pri digitalnem arhiviranju treba upoštevati zakonodajo s področja avtorske pravice.

Kragelj (2011) piše, da je e-gradivo treba ohraniti tako, da:

- informacija ostane popolna oziroma celotna;
- ga je mogoče ponovno uporabiti;
- je najdljivo in enolično določeno;

- je uporabnikom zagotovljen in omogočen dostop do e-gradiva;
- je zagotovljeno trajno ohranjanje.

Za trajno ohranjanje digitalnih vsebin je najbolj optimalna uporaba odprtokodnih rešitev, saj omogočajo manjšo porabo virov in nudijo veliko količino zbranega znanja, ki nastane s pomočjo sodelovalnih skupnosti pri razvoju teh. Trije najbolj pogosto uporabljeni odprtokodni sistemi za digitalno arhiviranje so Dspace, Eprints in Fedora Commons. V Narodni in univerzitetni knjižnici se uporablja za namene trajnega ohranjanja digitalnega gradiva produkt Fedora Commons (Flexible Extensible Digital Object Repository Architecture). Kot navaja Kragelj (2011), Fedora sicer zahteva veliko prirokov in posegov, da lahko optimalno služi potrebam ustanove. Kljub temu pa nudi največ možnosti in omogoča shranjevanje digitalnih objektov za dolgoročno hranjenje, dostop in urejanje, prav tako pa je skladen z referenčnim modelom OAIS.

3 DIGITALNI REPOZITORIJ

Digitalni repozitorij, digitalna knjižnica in agregator so trije različni načini, na katere ustanove s področja kulturne dediščine skrbijo za dostop in trajno ohranjanje digitalne dediščine. Digitalni repozitorij lahko glede na definicije, podrobneje navedene v nadaljevanju pisne naloge, razumemo kot zgolj digitalni arhiv ali kot izraz, ki vključuje digitalno knjižnico in agregator.

Glavni predmet vseh treh je digitalni objekt, ki ga Library of Congress definira kot agregirano enoto digitalne vsebine, katere vsebina je sestavljena iz ene ali več povezanih digitalnih datotek. Te povezane datoteke lahko vsebujejo metapodatke, derivatne verzije in/ali datoteke, ki vse delce povežejo v enoto« (Glossary, 2013). Digitalni repozitorij je v tem kontekstu sredstvo, s katerim upravljamo z digitalnimi objekti.

V strokovni literaturi obstaja več različnih definicij digitalnega repozitorija. Nekatere tako enačijo izraza digitalni repozitorij in digitalni arhiv, druge pa pod okrilje pojma digitalni repozitorij zajamejo tudi digitalno knjižnico in agregator. IFLA definira digitalni repozitorij kot sistem, ki zagotavlja trajno ohranjanje in zaščito ter dostop do digitalnih virov (Verheul, 2006). V Strategiji razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib 2007–2010 najdemo

naslednjo definicijo: »Digitalni repozitorij je računalniška aplikacija, ki je večinoma kompleksna relacijska baza, namenjena skladiščenju digitalnih dokumentov in njihovih metapodatkov« (Ambrožič idr., 2006). Tretjo definicijo digitalnega repozitorija, s pomočjo katere lahko digitalno knjižnico in agregator uvrstimo med digitalne repozitorije, prinašajo Doneva idr. (2012, str. 42), ki definirajo digitalni repozitorij kot vsako zbirko digitalnih objektov. V nadaljevanju pišejo, da je repozitorij sestavljen iz digitalnih objektov, ki so organizirani v zbirke, te pa so shranjene in upravljanje s pomočjo računalniških omrežij.

Glede na tretjo definicijo lahko digitalne knjižnice in agregatorje, ki so predstavljeni v nadaljevanju tega poglavja, uvrstimo med repozitorije.

3.1 DIGITALNA KNJIŽNICA

Izraz digitalna knjižnica je v Strategiji razvoja digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007–2010 (Ambrožič idr., 2006) definiran kot: »organizirana zbirka digitalnih dokumentov, ki so v spletnem okolju na enostaven način dostopne javnosti. Vsebujejo lahko digitalizirano gradivo ali gradivo, ki je že bilo izvorno izdelano v digitalni obliki«. Definicijo nadaljujejo s tem, da digitalna knjižnica uporabnikom nudi uporabo informacijskih virov, ki so v digitalni obliki. Je torej eno izmed sredstev, ki zagotavlja dostop in uporabo digitalnih virov. Drugo definicijo zagovarjajo Doneva idr. (2012, str. 42), ki izraz enačijo z izrazom digitalnega repozitorija; digitalna knjižnica je poln repozitorij z relevantnim uporabniškim vmesnikom in storitvami.

V nadaljevanju so predstavljeni nekateri primeri digitalnih knjižnic.

- **Digitalna knjižnica Slovenije** ali dLib.si je na spletu prisotna od leta 2005 in je digitalna knjižnica, za katero skrbi Narodna in univerzitetna knjižnica (Digitalna knjižnica Slovenije, 2019). Uporabnikom nudi digitalizirano in izvorno digitalno gradivo. Prvo vrsto gradiva knjižnica ustvarja sama, poleg NUK digitalizirano gradivo prispevajo tudi druge slovenske knjižnice in ustanove s področja kulturne dediščine, pri čemer je zaradi upoštevanja avtorskopravne zakonodaje gradivo v večji meri starejše. Drugo vrsto gradiva prispevajo založniki in avtorji. Digitalna knjižnica Slovenije je med drugim eden izmed partnerjev nacionalnega agregatorja, zato je njeno gradivo dostopno tudi na evropski digitalni platformi Europeana.

- **Digitalna knjižnica Kamra** je »spletno mesto, ki združuje digitalizirane vsebine s področja domoznanstva, kot jih tudi na tradicionalen način zbirajo in posredujejo splošne knjižnice in druge lokalne kulturne organizacije« (Portal Kamra, 2017). Je skupni projekt desetih osrednjih splošnih knjižnic, ki sega v leto 2005 in ki ga finančno podpira Ministrstvo za kulturo. Na spletu je od leta 2008, od leta 2011 pa z njo upravlja Osrednja knjižnica Celje. Namen portala »ni arhiviranje velikih količin digitaliziranega gradiva« (Portal Kamra, 2017), temveč objava manjših, lokalno obarvanih zbirk, ki so opremljene s spremnim tekstom in pripovedujejo zgodbo. Regionalne organizacije lahko torej na Kamri objavijo domoznanske vsebine, ki so za njihovo področje zanimive in značilne; npr.: dokumenti lokalnih društev, predstavitev znamenitih oseb ali avtorjev, dela lokalnih umetnikov, etnografske vsebine, znamenite zgradbe itd. Vsebine lahko na portal Kamra prispevajo knjižnice, muzeji, arhivi, društva, šole in lokalne organizacije, katerih naloge so: priprava in digitalizacija gradiva, priprava metapodatkov in vsebine objave ter sodelovanje z regijskim uredništvom. Portal je od leta 2010 med drugim tudi agregator, ki svoje vsebine posreduje na digitalno knjižnico Europeano.
- **E-arh.si** je slovenski elektronski arhiv, ki ga lahko zaradi njegove narave opredelimo kot digitalno knjižnico, saj uporabnikom ponuja dostop do digitaliziranega in izvorno digitalnega arhivskega gradiva. Vzpostavitev je leta 2009 sprejela vlada na podlagi Strategije razvoja elektronskega poslovanja ter menjave podatkov iz uradnih evidenc (SREP). Strategija je Ministrstvo za javno upravo zadolžila za »vzpostavitev skupne horizontalne funkcije 'e-hramba' in vzpostavitev enega izmed pogojev za realizacijo SREP – zagotavljanje neprekinjenega poslovanja« (Hajtnik, 2011, str. 43). Povod za vzpostavitev e-arh.si je bil množičen prenos poslovanja javnopravnih oseb v digitalno okolje, s čimer se je pojavila potreba po hrambi in arhiviranju arhivskega gradiva v digitalni obliki, saj tudi to predstavlja del kulturne dediščine. E-arh.si omogoča in vključuje postopke od prevzemanja arhivskega gradiva, v bodisi digitalni ali izvorno digitalni obliki, v pristojne javne arhive, nadaljnje obdelave gradiva do dolgoročnega hranjenja in dostopa. Do e-arh.si je trenutno mogoče dostopati iz prostorov Arhiva RS in drugih regionalnih javnih arhivov (Projekt e-arh.si, 2019).

3.2 AGREGATOR

Pojem agregator je definiran kot repozitorij, ki omogoča zajem in upravljanje digitalnih vsebin različnih ustanov s področja kulture v repozitorij. Pri čemer nima nujno uporabniškega vmesnika; ne ponuja storitev in ni nujno lastnik objektov dediščine. Lahko je zgolj tehnični mediator med ustanovo in digitalno knjižnico. Sam proces zajemanja in upravljanja je tako specifičen za vsak posamezni projekt (Doneva idr., 2012, str. 42). V kontekstu digitalne knjižnice Europeana je agregator organizacija, ki zbira metapodatke od določene skupine ponudnikov digitalnih vsebin in jih posreduje Europeani. Agregatorji zbirajo gradiva iz posameznih organizacij, zbrane datoteke in metapodatke standardizirajo, ter jih v obliki, ki je v skladu s smernicami in postopki Europeane, slednji posredujejo. Agregatorji podpirajo ponudnike kulturnih vsebin ter pomagajo pri administraciji, delovanju procesov in usposabljanju (The European Library standards handbook, 2010). Poznamo več različnih vrst agregatorjev, pri čemer Europeana deluje s tremi vrstami (Europeana aggregators, 2018). Te so:

- Nacionalni agregator: doseg nacionalnih agregatorjev je definiran z določeno državo ali regijo oziroma ponudniki digitalnih vsebin, ki delujejo znotraj določene države oziroma regije.
- Domenski agregator: doseg domenskih agregatorjev je definiran z določenim sektorjem, npr.: knjižnica, muzejev ali arhivov, in glede na ponudnike digitalnih vsebin, ki so lahko locirani v različnih državah.
- Tematski agregator: doseg tematskega agregatorja je definiran z določeno temo in glede na ponudnike digitalnih vsebin, ki so lahko locirani v različnih državah.

Nadaljevanje tega podpoglavja prinaša nekaj primerov agregatorjev:

- **Europeana** je digitalna platforma za digitalno kulturno dediščino Evropske unije, ki zbira in omogoča spletni dostop do digitalizirane kulturne dediščine Evropskih knjižnic, arhivov, avdiovizualnih zbirk in muzejev (Europeana – Europe's digital library, 2009). Deluje kot multimedijski spletni portal, ki ponuja e-vsebine različnih virov. Pri tem je treba poudariti, da Europeana sama ne hrani digitalnih objektov, temveč ti ostanejo pri samem ponudniku. Na Europeanini strani se prikažejo zgolj metapodatki, ki dotični digitalni objekt opisujejo, vključno s predogledno sliko in povezavo, ki vodi na stran oziroma portal ponudnika. Europeana metapodatke drugih evropskih ustanov s področja

kulturne dediščine pridobiva s pomočjo agregatorjev, ki so lahko nacionalni, tematski ali domenski. Prototip Europeane je zaživel novembra 2008, in sicer kot rezultat prizadevanj Evropske komisije, da bi Evropska kulturna dediščina postala javno dostopna vsem. Knjižnicam so se pridružile tudi druge ustanove, muzeji, galerije in avdiovizualni arhivi ter skupaj ustvarili enotno dostopno točko do Evropske kulturne dediščine. Tako je Europeana ob lansiranju uporabnikom ponudila 4,5 milijonov digitalnih objektov. Pozneje se je še večkrat preobrazila in leta 2015 na splet postavila Europeana Collections, ki uporabnikom ponuja tudi kurirane zbirke, blog in iskalnik (History, 2017). Danes Europeana ponuja 53 milijonov digitaliziranih objektov iz več kot 3500 evropskih knjižnic, muzejev, galerij, arhivov in drugih avdiovizualnih zbirk, pet tematskih zbirk, 30 razstav in več kuriranih galerij.

- **World Digital Library** ali po slovensko Svetovna digitalna knjižnica (v prihodnje SDK) je projekt Kongresne knjižnice (ang. Library of Congress), ki je nastal s podporo UNESCO. V projektu sodelujejo tudi knjižnice, arhivi, muzeji, izobraževalne ustanove in druge mednarodne organizacije širom sveta. SDK ima trenutno 201 partnersko ustanovo in na spletu ponuja brezplačno, v sedmih jezikih, pomembne, primarne digitalne vire iz vseh držav in kultur.

Glavni cilji SDK so (About the World Digital Library, b. d.):

- Promoviranje mednarodnega in medkulturnega razumevanja;
- povečanje količine in raznolikosti vsebin s področja kulture na spletu;
- zagotavljanje virov za izobraževanje, raziskovanje in splošno uporabo;
- zagotoviti možnosti partnerskih ustanov in zmanjšanje digitalnega prepada med državami.

Medtem ko ima večina partnerskih ustanov SDK dobro razvite programe za digitalizacijo, zadostne kadre in opremo, je mnogo takšnih, predvsem iz razvijajočih se držav, ki teh virov nimajo. Tem Kongresna knjižnica nudi podporo v obliki opreme, izobraževanj in finančne podpore. Osnutki SDK segajo v leto 2005, ko je Kongresna knjižnica v nagovoru UNESCO predlagala njeno ustanovitev. Glavna ideja je bila ustanovitev spletne, lahko dostopne zbirke svetovne dediščine, ki bi prikazala zgodovino in vrhunce dosežkov vseh držav in kultur, s čemer bi promovirala zavedanje in razumevanje med različnimi kulturami. SDK je na spletu zaživela aprila 2009.

- **Hispana** je španski nacionalni agregator in enotna dostopna točka do španske kulturne in znanstvene dediščine španskih repozitorijev (The success of Hispana, 2014). Je drugi največji ponudnik digitalnih vsebin na Europeani, do septembra 2014 je prispevala več kot 2.240.000 digitalnih objektov, kar predstavlja petinosemdeset odstotkov (85 %) digitalnih objektov, ki jih prispeva Španija. Hispana je začela z delovanjem leta 2005, leta 2006 pa je uvedla storitev iskanja po digitalnih vsebinah. Ko je leta 2008 zaživela evropska digitalna knjižnica Europeana, je Hispana postala nacionalni domenski agregator za Španijo.

4 SPREMLJANJE STANJA DIGITALIZACIJE IN PROJEKT ENUMERATE

S pojavom množične digitalizacije kulturne dediščine v ustanovah, ki so zadolžene za ohranjanje kulturne dediščine, pa tudi zaradi velikih finančnih vložkov v dejavnost se je pojavila potreba po sistematičnem spremljanju napredka. Avtorica Manžuch (2009, str. 770) piše, da spremljanje digitalizacije lahko razumemo kot sistematično zbiranje in interpretacijo podatkov z namenom sprejemanja ustreznih odločitev o njenem napredku in stanju. S pomočjo spremljanja nam je omogočeno oblikovanje politik, ustrezna porazdelitev sredstev in podpore ter ocenjevanje dosežkov ustanov. Na mednarodni in nacionalni ravni je tako mogoče oblikovati oceno uspešnosti finančnih vlaganj. Spremljanje napredka digitalizacije pa je med drugim pomembno tudi za same ustanove, saj lahko ocenijo splošen uspeh ustanove, o dejavnosti poročajo financerjem in se primerjajo z drugimi ustanovami, ki so dejavne na tem področju.

Z namenom izdelave metodologije in kazalcev za spremljanje digitalizacije, ki bi nam lahko podali konsistentne in celovite podatke o stanju digitalizacije, je bila med letoma 2007 in 2009 izvedena pilotna raziskava NUMERIC (Europeana DSI 2, 2017). Na podlagi izdelanega metodološkega okvirja NUMERIC je bila leta 2011 izvedena prva raziskava ENUMERATE,¹ ki je metodologijo izboljšala in dodelala. Temu so sledile raziskave leta 2013, 2015 in 2017. Prva in druga raziskava sta bili izvedeni pod okriljem ENUMERATE tematskega omrežja (ENUMERATE Thematic Network), tretjo in četrto raziskavo pa je

¹ Države, ki so bile vključene v prvo raziskavo ENUMERATE leta 2011, so: Avstrija, Belgija, Ciper, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Nemčija, Grčija, Madžarska, Irska, Italija, Latvija, Lihtenštajn, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica in Združeno kraljestvo.

izvedla fundacija Europeana. Na podlagi objavljenih rezultatov je Vodeb leta 2012 in 2016, tokrat s soavtorjem Lesjakom, napisal članek, v katerem so izluščeni podatki stanja digitalizacije za Slovenijo (Lesjak in Vodeb, 2016; Vodeb, 2012). Neobdelani rezultati za četrto raziskavo ENUMERATE in vse predhodne raziskave (Raw data, 2017) so prav tako objavljeni ter odprti za uporabo, omogočajo nam pregled za vsako državo posebej. V nadaljevanju so predstavljeni rezultati raziskave ENUMERATE iz let 2015 in 2017 za Slovenijo, ki smo jih pridobili s pomočjo že prej omenjenih objavljenih in neobdelanih podatkov. Leto 2011 smo izpustili, saj sama raziskava ni bila izdelana na enak način kot sledeči in so zato rezultati težje primerljivi.

Kot je razvidno v preglednici 1, se je raziskave ENUMERATE leta 2015 udeležilo 54 ustanov, leta 2017 pa 41. V letih 2015 in 2017 je bilo udeleženih največ knjižnic, temu so sledili arhivi, muzeji in druge vrste organizacij. Z leti je mogoče zaznati upad števila organizacij, ki so bile udeležene v raziskavi.

Preglednica 1: Število in vrste organizacij, ki so se udeležile raziskave Enumerate v letih 2015 in 2017

	2015	2017
knjižnice	31 (57 %)	19 (47 %)
muzeji	4 (7 %)	5 (12 %)
druge ustanove	3 (6 %)	3 (7 %)
arhivi	16 (30 %)	14 (34 %)
Skupaj:	54	41

Digitalne zbirke

Prvi sklop je udeležence raziskave povprašal po njihovih digitalnih zbirkah (Preglednica 2). Tako je v letu 2015 48 (89 %) od 54 ustanov navedlo, da ima zbirke, ki jih je vredno ohraniti za prihodnje generacije, leta 2017 je bilo takšnih organizacij 38 (93 %) od 41. Pisno strategijo, ki jo podpira vodstvo organizacije, je imelo leta 2015 28 % ustanov, leta 2017 pa 29 %. Delež organizacij z digitalno zbirko je bil leta 2015 93 %, leta 2017 pa 97 %, od tega jih je leta 2015 51 % zbiralo izvorno digitalno gradivo, 2017 pa je bilo takšnih 65 %. Ustanove so leta 2015 navedle, da imajo v povprečju v digitalni obliki katalogiziranih 62 % zbirk, leta 2017 pa 64 % zbirk. Povprečna ocena analognega gradiva, ki je že digitalizirano, je bila leta 2015 23 %, leta 2017 pa 25 %, pri čemer so organizacije leta 2015 navedle, da je treba digitalizirati še 51 % zbirke, leta 2017 pa, da bi bilo treba digitalizirati še 46 % zbirke.

Preglednica 2: Digitalne zbirke v dediščinskih organizacijah v letih 2015 in 2017

	2015	2017
digitalne zbirke, ki jih je vredno ohraniti	89 %	93 %
pisna strategija digitalizacije	28 %	29 %
ustanove, ki imajo digitalno zbirko	93 %	97 %
delež zbirk v digitalni obliki	62%	64%
delež analognega gradiva, ki je že v digitalni obliki	23%	25%
delež analognega gradiva, ki je ga je še potrebno digitalizirati	51 %	46 %

Dostop

Drugi sklop vprašanj v raziskavi se je osredotočal na dostop do zbirk ustanov. Udeležene ustanove so leta 2015 ocenile, da je delež metapodatkov o gradivu, ki so dostopni na daljavo, za splošno uporabo 33 %, leta 2017 pa je ta delež narasel na 41 %. Javno dostopen delež zbirke kulturne dediščine, ki je bila že digitalizirana, je bil leta 2015 27 %, leta 2017 pa je prav tako narasel na 32 % (Preglednica 3).

Preglednica 3: Ocena deleža metapodatkov do katerih je omogočen dostop na daljavo za splošno uporabo in delež javno dostopne digitalizirane kulturne dediščine, v letih 2015 in 2017

	2015	2017
Delež metapodatkov, ki so dostopni na daljavo za splošno uporabo.	33 %	41 %
Delež javno dostopne digitalizirane kulturne dediščine.	27 %	32 %

Organizacije so med drugim ocenile pomembnost razlogov, zaradi katerih zagotavljajo oddaljeni dostop do svoje digitalne zbirke. Leta 2015 so organizacije kot najpomembnejši razlog navedle izobraževanje, temu je sledilo znanstveno raziskovanje; zmanjševanje uporabe originalov v fizični obliki; osebno zadovoljstvo; ustvarjalna ponovna uporaba/remiks; ideološka, verska in komemorativna uporaba; druge vrste uporabe in na koncu prodaja, komercialni prenos pravic. V letu 2017 se vrstni red razlogov po pomembnosti ni bistveno spremenil. Natančnejši rezultati se nahajajo v preglednici 4.

Preglednica 4: Ocena pomembnosti različnih vrst uporabe (ocenjeni od 1 do 10, pri čemer je ena popolnoma nepomembna in 10 zelo pomembna), v letih 2015 in 2017

	2015	2017
izobraževanje	8,2	9,2
znanstveno raziskovanje	8,6	9,1
zmanjševanje uporabe originalov v fizični obliki	6,3	8,1
osebno zadovoljstvo	6,3	7,2

ustvarjalna ponovna uporaba/remiks	5,2	6,4
Ideološka, verska in komemorativna uporaba	4,4	3,8
druge vrste uporabe	3,5	4,7
prodaja, komercialni prenos pravic	3	2,2

Organizacije so leta 2015 ocenile, da je bilo na daljavo dostopnih 43 % njihovih digitalnih zbirk, 60 % jih je bilo lokalno dostopnih za uporabo osebja in obiskovalce znotraj stavbe, 61 % pa jih je bilo lokalno dostopnih za osebje. V letu 2017 so organizacije ocenile, da je bilo na daljavo dostopnih 55 % njihovih digitalnih zbirk, 42 % jih je bilo lokalno dostopnih za uporabo osebja in obiskovalce znotraj stavbe, 51 % pa jih je bilo lokalno dostopnih za osebje (Preglednica 5).

Preglednica 5: Delež digitalnih objektov po načinu dostopnosti, v letih 2015 in 2017

	2015	2017
oddaljeni dostop	43 %	55 %
lokalno dostopno (za osebje in obiskovalce)	60 %	42 %
lokalno dostopno (za obiskovalce)	61 %	51 %

Glede na mesta dostopnosti njihovih digitalnih objektov so organizacije v letu 2015 najpogosteje navedle spletno mesto organizacije, nacionalni agregator in Europeano, v letu 2017 pa se je slika znatno spremenila (Preglednica 6). Na prvem mestu sta še vedno spletno mesto organizacije in nacionalni agregator, Europeana pa je zaostala za API organizacije in drugimi načini dostopa.

Preglednica 6: Delež digitalnih objektov, dostopnih na različne načine, v letih 2015 in 2017

	2015	2017
spletno mesto organizacije	49 %	51 %
nacionalni agregator	32 %	47 %
Europeana	21 %	38 %
drugi agregatorji	12 %	33 %
druge platforme družabnih medijev	8 %	7 %
API tretje osebe	8 %	25 %
Wikipedija	5 %	8 %
drugi načini dostopa	4 %	40 %
API organizacije	0 %	45 %

Ohranjanje

Tretji sklop vprašanj je ugotavljal stanje na področju trajnega ohranjanja digitalnih zbirk udeleženih ustanov (Preglednica 7). Pisno strategijo za trajno ohranjanje digitalnih virov je imelo leta 2015 20 % organizacij, leta 2017 pa je delež narasel na 23%. V letu 2015 največ organizacij ni imelo rešitve za dolgoročno ohranjanje njihovih digitalnih zbirk, ki bi ustrezala mednarodnim standardom (57 %); sledile so organizacije, ki so navedle, da hranijo svoje digitalne vire v strokovno vodenem digitalnem arhivu, s katerim upravlja javni sektor (18 %); organizacije, ki imajo lasten digitalni arhiv, ki ustreza mednarodnim standardom (12 %), najmanj pa jih je svoje digitalno gradivo hranilo v arhivih, ki jih upravlja zasebni sektor. V letu 2017 se rezultati niso bistveno spremenili, narasel je le delež ustanov brez rešitve za dolgoročno ohranjanje njihovih digitalnih zbirk, ki bi ustrezala mednarodnim standardom – iz 57 % na 61 odstotkov.

Preglednica 7: Ohranjanje digitalnih zbirk v dediščinskih organizacijah, v letih 2015 in 2017

	2015	2017
pisna strategija trajnega ohranjanja digitalnih virov	20 %	23 %
Da, imamo lasten digitalni arhiv, ki ustreza mednarodnim kriterijem za dolgoročno ohranjanje.	12 %	12 %
Da, naše digitalne zbirke so arhivirane v strokovno vodenem digitalnem arhivu, ki ga upravlja javni sektor.	18 %	18 %
Da, naše digitalne zbirke so arhivirane v strokovno vodenem digitalnem arhivu, ki ga upravlja zasebni sektor.	4 %	3 %
Ne, nimamo še rešitve za dolgoročno ohranjanje naših digitalnih zbirk, ki bi ustrezala mednarodnim standardom.	57 %	61 %
Ne vem.	9 %	6 %

Stroški za digitalizacijo

Raziskava je zbirala tudi podatke o stroških, ki jih imajo organizacije pri zagotavljanju digitalnih zbirk. Leta 2015 so organizacije navedle, da so bili izdatki ustanove za digitalne zbirke povprečno 23.993 €, izdatki za začasno financirane projekte so znašali 12.297 €, skupno 36.290 €. Leta 2017 so izdatki institucij znatno upadli, in sicer na 22.141 €, medtem ko so izdatki za začasno financiranje, torej zunanji proračun, bistveno narastli na 169.433 €; skupno so stroški znašali 191.547 € (Preglednica 8).

Preglednica 8: Letni izdatki za digitalne zbirke, v letih 2015 in 2017

	2015	2017
izdatki institucije (notranji proračun)	23.993 €	22.141 €
izdatki za začasno financirane projekte (zunanji proračun)	12.297 €	169.433 €
skupaj	36.290 €	191.547 €

Stranski stroški, torej stroški, ki so povezani z vzpostavitvijo digitalne zbirke ali z nabavo digitalnih virov, so leta 2015 predstavljali 58 % vseh stroškov, leta 2017 pa so padli na 46 %. Strukturni stroški, tj. stroški, potrebni za tekoče vzdrževanje digitalne zbirke, so leta 2015 obsegali 42 %, leta 2017 pa so narasli na 54 %. Stroški notranjega izvajanja in zunanjih izvajalcev so bili leta 2015 v razmerju 62 % za notranje izvajanje in 38 % za zunanje izvajalce. Leta 2017 pa so stroški za notranje izvajanje narasli na 62 %, za zunanje pa padli na 33 % (Preglednica 9). Ta sprememba kaže, da je v Slovenskih organizacijah naraslo samostojno izvajanje dejavnosti digitalizacije.

Preglednica 9: Delež stranskih in strukturnih stroškov ter stroškov za notranje in zunanje izvajanje v vseh letnih stroških, v letih 2015 in 2017

	2015	2017
stranski stroški	58 %	46 %
strukturni stroški	42 %	54 %
notranje izvajanje	62 %	62 %
zunanje izvajanje	38 %	33 %

Spremembe se kažejo tudi v številu zaposlenih v »ekvivalentu polne zaposlitve« (EPZ) (Preglednica 10). Leta 2015 je bilo v organizacijah povprečno zaposlenih 2,6 EPZ, prostovoljcev pa 0,2 EPZ. Število zaposlenih je v letu 2017 naraslo na 10,1 EPZ, število prostovoljcev pa na 0,32 EPZ.

Preglednica 10: Povprečno število delavcev, ki delajo za plačilo, in prostovoljcev na organizacijo izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve (EPZ), za leto 2015 in 2017

	2015	2017
zaposleni	2,6 EPZ	10.1 EPZ
prostovoljci	0,2 EPZ	0,32 EPZ

Viri financiranja digitalizacije se v obeh letih niso bistveno spremenili (Preglednica 11). V letu 2015 je bila digitalizacija najpogosteje financirana iz notranjih virov, nacionalnih javnih donacij oziroma subvencij in regionalnih/lokalnih donacij oziroma subvencij, najredkeje pa iz zasebnih skladov, financiranja množic (ang. »crowdfunding«) in javno-zasebnega

partnerstva. Viri financiranja se v letu 2017 niso bistveno spremenili, narasel je zgolj delež nacionalnih javnih donacij oziroma subvencij, kar je razvidno že iz naraslega zunanjega proračuna za leto 2017.

Preglednica 11: Viri financiranja, v letih 2015 in 2017

	2015	2017
notranji proračun	92 %	91 %
nacionalne javne donacije / subvencije	35 %	47 %
regionalne / lokalne javne donacije / subvencije	23 %	19 %
drugo	8 %	9 %
prodaja digitalnih objektov	4 %	3%
javno-zasebno partnerstvo	2 %	3 %
zasebni skladi	0 %	0 %
Financiranje množice (Crowdfunding)	0 %	3 %

5 NACIONALNI AGREGATOR E-VSEBIN S PODROČJA KULTURE IN ZNANOSTI

Ideja o Nacionalnem agregatorju e-vsebin s področja kulture in znanosti (v nadaljevanju nacionalni agregator) sega v leto 2009, ko je Ministrstvo za kulturo izdalo sklep o vzpostavitvi nacionalnega agregatorja, nalogo vzpostavitve pa je dodelilo Narodni in univerzitetni knjižnici. Krstulović in Kragelj (2011, str. 2) navajata, da je želja po vzpostavitvi botrovalo več dejavnikov. Prvi je bil možnost povezovanja na mednarodni ravni s takrat na novo vzpostavljeno digitalno knjižnico Europeano in možnost povezovanja med ustanovami s področja kulture in znanosti na nacionalni ravni. Drugi dejavnik pa je bila želja po koordinaciji ustvarjanja e-vsebin, bodisi digitaliziranih ali izvorno digitalnih, ki so nastale s podporo javnih sredstev.

V okviru vzpostavitve nacionalnega agregatorja je bila izvedena Analiza obstoječega stanja hrambe in distribucije e-vsebin, s pomočjo katere so bile natančneje določene naloge agregatorja. Tako osnovne dejavnosti, ki jih upravlja agregator, niso bile omejene le v kontekstu Europeane, temveč so bile razširjene na dejavnosti, ki bi pripomogle pri doseganju ciljev države na področju zagotavljanja e-vsebin. Cilji projekta vzpostavitve agregatorja so bili zapisani v Vsebinskem predlogu načrtovanih dejavnosti in predlogu finančnega načrta za vzpostavitev nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture (internem gradivu Ministrstva za kulturo) (2009, cv: Krstulović in Kragelj, 2011, str. 3) in so naslednji:

- »zagotoviti enoten in trajen dostop do e-vsebin s področja kulture in znanosti;
- zagotoviti javen in enostaven dostop do slovenskih e-vsebin s področja kulture preko svetovnega spleta;
- spodbuditi ustvarjanje e-vsebin v javnih zavodih s področja kulture, zlasti v tistih, ki do zdaj niso imeli tehnoloških, kadrovskih in drugih možnosti vstopa v digitalno okolje;
- vzpostaviti povezavo in sinergijo (so)delovanja med obstoječimi in bodočimi portali, ki zagotavljajo dostopnost do e-vsebin s področja kulture in znanosti;
- pospešiti prenos dela slovenskih kulturnih vsebin v digitalno obliko;
- zagotoviti izhodišča za vzpostavitev pogojev za trajno hranjenje slovenskih e-vsebin s področja kulture;
- oblikovati modalitete nudenja digitaliziranih del in objektov na voljo javnosti;
- zagotoviti delovanje nacionalnega agregatorja, kot povezave s portalom Europeana.«

Avtorja Krstulović in Kragelj (2011, str. 4) sta zapisala, da je projekt vzpostavitve nacionalnega agregatorja predstavljal priložnost vzpostavitve podlage za sistem, ki bi omogočil doseganje razvojnih ciljev e-vsebin in e-kulture v čim večji meri. Navajata tudi, da je bila na točki pred vzpostavitvijo agregatorja ponudba e-vsebin in e-storitev v Sloveniji pomanjkljiva, ustanove s področja ohranjanja kulturne dediščine pa so pogosto delovale nepovezano, razdrobljeno in neusklajeno, brez jasnih ciljev in vizije razvoja. Zaradi pomanjkljivega koordiniranega procesa digitalizacije na medinstitucionalni ravni pa je prihajalo do »povečanja stroškov, časovnih izgub pri digitalizaciji občutljivega gradiva, manjše javne dostopnosti do e-gradiva, slabšega prenosa znanj, slabše kakovosti digitaliziranega gradiva in podobno«. Kot eno izmed težav avtorja navajata tudi neusklajenost v označevanju gradiva, kar je posledica različnih standardov v različnih ustanovah s področja ohranjanja kulturne dediščine, znotraj ustanov iz istega področja in ustanovah na Evropski ravni, kjer pa je neusklajenost še večja. Tretja težava pa je bila razdrobljenost kapacitet za hranjenje e-gradiva in količina različnih portalov, ki so ponujale različne vsebine in funkcionalnosti, kar lahko pri uporabnikih povzroči zmedo in je zanje časovno zamudno.

Avtorja (Krstulović in Kragelj, 2011, str. 5) v nadaljevanju navajata, da naj bi izvedba projekta vzpostavitve nacionalnega agregatorja zagotovila hitrejši napredek na sledečih področjih delovanja digitalne kulture:

- » spodbujanje digitalizacije vseh kulturnih vsebin,
- ustrezno dokumentiranje,
- razvoj slovenske terminologije,
- trajno shranjevanje digitalnih vsebin,
- vzpostavitvi internetnega dostopa na enem mestu za vsebine s področja kulture v Sloveniji, ki je povezan z Europeano ter drugimi skladišči digitalnih kulturnih vsebin v svetu in
- usposabljanju in razvijanju e-veščin pri različnih skupinah uporabnikov na področju Slovenije.«

5.1 PROMOCIJA NACIONALNEGA AGREGATORJA IN NACIONALNA DELAVNICA: SLOVENSKA KULTURNA DEDIŠČINA V DIGITALNEM SVETU

V Narodni in univerzitetni knjižnici je med 13. in 14. novembrom 2018 v sodelovanju z digitalno knjižnico Europeana potekala nacionalna delavnica z naslovom Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu. Glavni cilj delavnice je bil predstaviti digitalno knjižnico Europeano in storitev Nacionalni agregator e-vsebin, predstaviti prednosti odpiranja digitalnih zbirk javnosti, pridobiti nove partnerje, ki bi sodelovali z Nacionalnim agregatorjem e-vsebin in s tem tudi promovirati digitalizacijo kulturne dediščine.

Delavnice se je skupaj udeležilo 30 udeležencev iz 15 slovenskih ustanov s področja kulturne dediščine, vključno s predstavniki Ministrstva za kulturo. Prvi dan je bil namenjen direktorjem in strokovnim vodjem ustanov s področja kulturne dediščine. Dan je bil posvečen splošnim temam, kot je npr. predstavitev Europeane, dobrih praks agregacije metapodatkov v tujini in Sloveniji, odpiranja digitalnih zbirk na spletu in predstavitev Europeaninega okvirja za objavlanje »Več daš, več dobiš²«, v okviru dela v paralelnih skupinah pa so se udeleženci posvetili različnim temam s področja deljenja digitalnih zbirk

² Več daš, več dobiš: Europeanin okvir za objavlanje V 1.1, (2018). <http://www.agregator.si/Slovenian-EPF.pdf>

in digitalne strategije. Drugi dan pa je bil namenjen strokovnjakom, ki skrbijo za vidnost in prepoznavnost digitalnih zbirk svojih ustanov. Teme so bile tehnične narave in so se osredotočale na praktične vidike agregiranja metapodatkov, pripravo metapodatkov na agregiranje in sam prenos na European.

Udeleženci so bili po zaključeni delavnici preko elektronske pošte naprošeni, da odgovorijo na spletno anketo, s katero smo želeli ugotoviti, kakšno je bilo njihovo mnenje o izvedeni delavnici, o katerih temah bi radi v prihodnje izvedeli več in kakšni so njihovi načrti za prihodnost na področju digitalne kulturne dediščine. Odziv na anketo je bil slabši od pričakovanega, od 30 udeležencev jih je odgovore podalo le sedem. Zaradi nizkega števila odgovorov je rezultate ankete nemogoče posplošiti na vse udeležence delavnice. V pisnem delu pa smo jih upoštevali ne glede na to, saj so odgovori udeležencev in ob enem potencialnih partnerjev Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti pomembni za izoblikovanje nadaljnjih dejavnosti na področju pridobivanja novih partnerjev in širjenju ozavešanja glede same storitve nacionalnega agregatorja. Udeleženci so bili z nacionalno delavnico na splošno zadovoljni in so pridobili informacije, ki so jih potrebovali. Nekateri bi si želeli bolj podrobne tehnične informacije in akcijski načrt. Kot najbolj informativna predavanja na prvi dan so izbrali predavanje na temo agregacije v Sloveniji in Europeanin okvir za objavljanje, na drugi dan pa predavanje na temo agregacije metapodatkov.

Udeleženci so med drugim podali sledeče predloge za izboljšavo delavnice: pritegniti bi morali več odločevalcev, izboljšava regulacije slovenske politike kulturne dediščine in večja povezanost med različnimi ustanovami, organizacija delavnic na temo priprave metapodatkov in Europeaninega podatkovnega modela (EDM) ter avtorskopravne zakonodaje. Slednje je bil tudi najpogostejši odgovor na vprašanje, ali bi udeležence zanimala delavnica na kakšno določeno temo. Kot ukrepe oziroma dejavnosti, katerim se bodo posvetili udeleženci po delavnici, so navedli: vzpostavitev digitalne knjižnice, pregled in popravek metapodatkov, ki jih že delijo na Europeani, vzpostavitev stika z agregatorjem in delo na potencialnem nacionalnem projektu. Po delavnici si bo največ udeležencev ogledalo Europeanino spletno stran, se s kolegi pogovorilo o delitvi zbirk ustanove, obiskalo Europeanino spletno stran, da bi izvedeli več o EDM, okvirju za objavljanje in okvirju za licenciranje ter se pogovorilo z drugimi ustanovami o vrednosti delitve digitalnih zbirk z

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Europeano. Najmanj pa se jih bo pridružilo Europeaninemu združenju, razmislilo o sodelovanju na enem od Europeaninih projektov in izboljšalo kakovost podatkov, ki jih že delijo z Europeano. Za konec so na vprašanje, kako bi po njihovem mnenju lahko izboljšali in olajšali ustvarjanje e-vsebin visoke kakovosti ter objavo le-teh na spletu/Europeani, so najpogosteje navedli: z večjo količino virov, bodisi finančnih ali človeških, in z boljšimi orodji ter boljšo dokumentacijo in smernicami.

6 RAZISKOVALNA METODA

V okviru pisne naloge je bila izvedena tudi raziskava s pomočjo polstrukturiranega, ustnega intervjuja. Z rezultati smo želeli ugotoviti, kakšna so mnenje in opažanja udeležencev intervjuja glede stanja digitalizacije, nujenja digitalnih storitev in nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti ter kako bi lahko po njihovem mnenju stanje izboljšali. Rezultati intervjuja so povzeti v nadaljevanju tega poglavja.

6.1 INTERVJU

Z metodo intervjuja smo želeli pridobiti podatke, ki prikazujejo trenutno stanje digitalne kulturne dediščine na Slovenskem in Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti skozi izkušnje oseb, aktivnih na tem področju. Polstrukturiran ustni intervju je bil izveden na dveh skupinah. V prvo skupino smo vključili dva zaposlena uslužbenca Narodne in univerzitetne knjižnice, ki sta aktivno dejavna na področju digitalizacije kulturne dediščine, mag. Zorana Krstulovića, pomočnika ravnateljice za strokovne zadeve, in Matjaža Kraglja, predstojnika Enote za knjižnično informatiko in digitalno knjižnico. Intervju je bil izveden 12. 4. 2019. V drugo skupino pa smo vključili zaposlene v Slovenskem glasbenoinformacijskem centru (v nadaljevanju SIGIC), Petra Baroša, generalnega sekretarja SIGICa, Tanjo Benedik in Viktorja Škedlja Renčlja – oba strokovna sodelavca. SIGIC je med drugim aktivni partner nacionalnega agregatorja e-vsebin. Drugi intervju je bil izveden 15. 4. 2019.

Vprašanja, ki smo jih zastavili udeležencem, so bila oblikovana s pomočjo pregledane literature, rezultatov raziskav ENUMERATE iz let 2015 in 2017 ter rezultatov ankete udeleženi na nacionalni delavnici: »Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu«.

Seznam vprašanj se nahaja v prilogi 1. S pomočjo odgovorov intervjuvancev bomo izdelali smernice za prihodnje aktivnosti na področju spodbujanja digitalizacije, trajnega ohranjanja in zagotavljanja širše dostopnosti Slovenske kulturne dediščine.

6.2 REZULTATI

Intervjuvance smo najprej prosili, naj orišejo stanje s področja digitalizacije, omogočanja dostopa in trajnega ohranjanja kulturne dediščine v slovenskih ustanovah, zadolženih za ohranjanje kulturne dediščine. Prva skupina je poudarila, da se stanje vsekakor razlikuje glede na tip ustanove. Po njunem mnenju so knjižnice k digitalizaciji pristopile najbolj sistematično in bodo v roku desetih let digitalizirale vse gradivo, ki ga je mogoče ponuditi za uporabo brez posegov v avtorsko pravico. Muzejem manjka strateška usmeritev in načrt glede objektov, ki bi jih bilo treba digitalizirati, s kakšnimi prioritetami in v kakšnem času. Medtem ko se arhivi povezujejo v mednarodnem okolju, za enkrat še ne izvajajo digitalizacije. Pri njih je mogoče zaznati počasen razvoj z vzpostavitvijo e-ARH.si. Galerije poskušajo svoje zbirke predstaviti v čim večjem obsegu, najti pa jih je mogoče zgolj na njihovih domačih spletnih straneh, saj so to v večji meri reprodukcije. Prva skupina je med drugim izpostavila, da tudi na državni ravni manjka splošna usmeritev na področju kulture. Druga skupina intervjuvancev se je pri vprašanju osredotočila na svoje področje, saj jim je širše področje kulturne dediščine slabše poznano. Glede digitalizacije na področju glasbe so mnenja, da je velika količina gradiva, npr. glasbenih tiskov, še vedno v fizični obliki. S tem je tudi dostop do tega gradiva omejen, saj se ga veliko nahaja v samostanih, cerkvah itd. Kar pa se tiče digitaliziranega oziroma izvorno digitalnega gradiva, vidijo največjo težavo na področju avtorskega prava in načina, kako je objavljeno digitalno gradivo predstavljeno širši javnosti, saj po njihovem mnenju zgolj objava na spletu ni dovolj za zagotavljanje prepoznavnosti.

V okviru drugega vprašanja smo udeležence povprašali, kakšen je po njihovem mnenju odnos slovenskih ustanov s področja ohranjanja kulturne dediščine do digitalizacije in nudenja digitalnih storitev. Udeleženca v prvi skupini menita, da je to odvisno od politike poslovanja posameznih ustanov in od tega, kar želijo z digitalnimi vsebinami doseči. Knjižnice imajo do digitalizacije in nudenja digitalnih storitev zelo »liberalen« odnos, saj je njihovo osnovno poslanstvo omogočiti dostop do znanja. V drugih ustanovah, predvsem v

muzejih in galerijah, je stanje drugačno in manj naklonjeno omogočanju javnega dostopa do digitalnih vsebin, saj jim reprodukcije umetniških del predstavljajo del prihodkov v obliki razglednic, katalogov itd. Po mnenju druge skupine je v ustanovah iz področja glasbe odnos pomanjkljiv. Mnogo ustanov, ki v svojem delovanju ustvarjajo tudi izvorno digitalno gradivo (npr. fotografije prireditev, koncertov itd.), ima do ohranjanja tega gradiva pomanjkljiv odnos, saj aktivno ne skrbijo za primerno ohranjanje teh vsebin. Tako da je po mnenju druge skupine dolgoročen dostop do tega gradiva vprašljiv.

V okviru tretjega vprašanja smo udeležence intervjuja vprašali, ali so po njihovem mnenju ustanove s področja ohranjanja kulturne dediščine sprejele dejstvo, da sta digitalizacija in zagotavljanje digitalnih storitev osnovi del procesov, ki naj bi jih opravljale. Udeleženca prve skupine menita, da so knjižnice to dejstvo sprejele že zgodaj. K temu po njunem mnenju prispeva dejstvo, da so digitalni izvodi gradiva vključeni v obvezne izvode. Druge ustanove pa tega, morda zaradi visokih stroškov digitalizacije in procesov, ki so s tem povezani, v večji meri niso sprejele. Problem, ki ga izpostavljata, je ta, da dandanes ni več mogoče dobiti finančnih sredstev za digitalizacijo samo in da so ta v večji meri na voljo zgolj za razvoj ter vzdrževanje portalov in učnih virov. Tako da ustanove, ki v preteklosti teh sredstev iz različnih razlogov niso izkoristile, sedaj težko pridobijo sredstva za začetek tega procesa. V drugi skupini so mnenja, da je to ponovno odvisno od tipa ustanove. Menijo, da je problem v ustanovnih aktih institucij, saj v večji meri med osnovnimi nalogami nimajo navedene digitalizacije. Nekatere ustanove so sicer digitalizacijo ne glede na osnovne naloge v ustanovnem aktu prištele k svojim nalogam, saj jo vseeno prepoznavajo kot del svojih nalog. Menijo tudi, da je lahko razlog, zakaj se procesa ne poslužujejo, tudi visoka cena digitalizacije.

V četrtem vprašanju smo jih vprašali, katere ustanove s področja ohranjanja kulturne dediščine so po njihovem opažanju najmočnejše na področju digitalizacije in omogočanja dostopa ter katere zaostajajo. Udeleženca v prvi skupini menita, da so na tem področju najmočnejše knjižnice, arhivi so tehnično zmogljivi, vendar se tam digitalizacija šele pričinja. Najšibkejši pa so muzeji in galerije. V drugi skupini pa menijo, da so najmočnejše knjižnice in tiste ustanove, ki so že v temeljih zavezane varstvu kulturne dediščine. Poudarjajo, da so pri tem šibke druge umetniške ustanove, ki pa so zelo pomembne pri ustvarjanju samega gradiva s področja kulture. Razlog za to vidijo v tem, da imajo prve

ustanove zaposlen kader, zadolžen za procese digitalizacije, omogočanje dostopa in trajno hranjenje, medtem ko ga druge nimajo.

V petem vprašanju smo jih vprašali, kateri so po njihovem mnenju razlogi za zaostanek slovenskih ustanov s področja ohranjanja kulturne dediščine na področju digitalizacije, prenosa zbirk v digitalno okolje in nudenje dostopa ter kaj jih za to motivira. Udeleženca prve skupine menita, da ustanove motivira to, da je samo delo in upravljanje z digitaliziranim gradivom lažje in preglednejše ter da je to dodatna storitev, ki jo lahko nudijo uporabnikom v časovno neomejenem dostopu do digitalnega gradiva. Ovire pa so po njunem mnenju sredstva za te procese, ki morda niso redna in jih ustanove niso vgradile v svoje redno delo. V primeru muzejev in galerij pa je glavni razlog proti digitalizaciji strah pred izgubo finančnih sredstev od vstopnin, saj je v preteklosti prevladalo mnenje, da bo v primeru objave zbirk na spletu obisk upadel. Druga skupina meni, da so največja motivacija ustanov vsekakor zavezanost k digitalizaciji in z njo povezanih procesov, namenska sredstva in vidnost na spletu. Razlog za zaostanek pa je po njihovem mnenju neozaveščenost, saj se nekatere ustanove ne zavedajo minljivosti analognega gradiva.

Šesto vprašanje je bilo povezano z Nacionalnim agregatorjem e-vsebin s področja kulture in znanosti. Udeležence smo povprašali, ali je po njihovem mnenju storitev dovolj poznana med slovenskimi ustanovami s področja ohranjanja kulturne dediščine. Udeleženca prve skupine sta mnenja, da verjetno ne. Storitve je poznana tedaj, ko jo določena ustanova potrebuje, ker mora svoje gradivo, denimo v okviru nekega projekta, oddati kot digitalizirano zbirko na Europeano. Če niso dolžni zadostiti temu pogoju, se nikoli ne zgodi, da bi se na agregator obrnili sami. Do zdaj tudi ni bilo nikogar, ki bi si prizadeval zgolj za marketing agregatorja. V tujini obstajajo ustanove, katerih primarna dejavnost je agregiranje in so financirani zgolj za to. Pri nas pa je ta storitev le ena od mnogih. Udeleženci druge skupine so bili prav tako menili, da storitev ni dovolj poznana in da jo poznajo zgolj ustanove, ki so jo v preteklosti potrebovale. V okviru šestega vprašanja smo udeležence prosili, naj navedejo nekaj možnih načinov, kako povečati prepoznavnost in pridobiti več novih partnerjev nacionalnega agregatorja. Udeleženca prve skupine menita, da bi morali Europeanini projekti od ustanov zahtevati, da svoje gradivo oddajo po nacionalnem agregatorju. To bi med drugim olajšalo delo, saj vsak projekt ne bi potreboval svojega agregatorja. Slednje se je v preteklosti izkazalo za problematično, saj po izteku projekta usahnejo tudi finančni viri,

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

delo na tematskem agregatorju pa je oteženo ali onemogočeno. Kot drugo rešitev sta udeleženca navedla tudi nacionalni projekt v okviru prihajajoče digitalizacije s pomočjo Googla. Ta bi vključil tudi druge ustanove, ki imajo primerno gradivo, vendar nimajo sredstev za izvajanje digitalizacije, omogočanje dostopa in za ohranjanje. Druga skupina je menila, da bi lahko povečali prepoznavnost z različnimi kampanjami ter denimo rednimi letnimi srečanji partnerjev in potencialnih partnerjev, ki bi obravnavali različne teme iz dotičnega področja. Še en predlog je bila kampanja Ministrstva za kulturo, s katero bi splošno javnost obveščalo o pomembnosti kulturne dediščine.

Sedmo vprašanje se je prav tako navezovalo na storitev agregatorja. Udeležence smo povprašali, ali so se po njihovem mnenju prvotni cilji vzpostavitve nacionalnega agregatorja uresničili. Udeleženca prve skupine menita, da so se cilji uresničili, četudi nekateri še ne povsem. Kot primer sta navedla cilj tekočega pretoka digitalnih vsebin od ponudnikov na Europeano. Drug skupina udeležencev je bila kot zunanji partner mnenja, da so se uresničili in da imajo s storitvijo dobre izkušnje.

Osmo vprašanje se je navezovalo na rezultate raziskave ENUMERATE, ki so pokazali, da 61 % ustanov, ki so bile leta 2017 udeležene v raziskavi, nima rešitve za dolgoročno hranjenje digitalnih zbirk, ki bi ustrezalo minimalnim standardom. Udeležence smo vprašali, kakšen je po njihovem mnenju razlog za takšno stanje in kako bi ga lahko izboljšali. Udeleženca prve skupine sta kot razloge podala pomanjkljaj finančnih virov za infrastrukturo in razvoj tovrstnih storitev ter odsotnost zavedanja, da je trajno ohranjanje velik in zelo pomemben del celotnega procesa. Možna rešitev trenutnega stanja je po njunem mnenju uvedba centralnega hranjenja, ki ga predlagajo že Smernice za zajem, dolgotrajno hranjenje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki (2013). V tem primeru bi za digitalno gradivo knjižnic skrbel NUK, za gradivo arhivov Arhiv Republike Slovenije in za gradivo muzejev ter galerij Arnes. Druga skupina prav tako kot prva navaja pomanjkanje finančnih virov, saj so zmogljivi sistemi z zadostno količino prostora in zadostnimi varnostnimi pogoji dragi, ter nepoznavanje pomena trajnega ohranjanja digitalnega gradiva. Deveto in zadnje vprašanje se je navezovalo na enega izmed odgovorov na anketo, ki je bila izvedena v okviru nacionalne delavnice, da zakonodaja ne regulira v zadostni meri ohranjanja kulturne dediščine s pomočjo digitalizacije. Povprašali smo jih, kakšno je njihovo mnenje. Udeleženca prve skupine menita, da je takšna regulacija nepotrebna, saj naj bi

ustanove, katerih naloga je ohranjanje kulturne dediščine, svoje gradivo varovale z vsemi možnimi tehnikami, sem pa spada tudi digitalizacija, tudi če ta ni izrecno navedena. Izpostavila sta tudi, da se nekatere vrste gradiva, kot so npr. magnetni trakovi, cd in dvd plošče itd. sploh ne morejo ohraniti. Menita, da je digitalizacija stvar vizije, ki jo ima določena ustanova. Udeleženci druge skupine so mnenja, da bi se nekatere postavke nedvomno dalo izboljšati.

7 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Stanje digitalizacije, dostopa in trajnega ohranjanja digitalnih vsebin, od digitaliziranih do izvorno digitalnih, se glede na pregledano literaturo, raziskavo ENUERATE in opažanja udeležencev intervjuja bistveno razlikuje glede na tip ustanov, ki skrbijo za ohranjanje kulturne dediščine. Vsekakor je treba poudariti, da je stanje dobro. V ospredju dobrih praks digitalizacije so tako knjižnice, ki so proces digitalizacije v precejšnji meri vključile med osnovne procese upravljanja z informacijskimi viri. Do digitalizacije, nudenja dostopa in trajnega ohranjanja pristopajo najbolj sistematično in aktivno. Medtem pa so arhivi, predvsem Arhiv Republike Slovenije, na začetku procesa digitalizacije, razvoja in vzpostavljanja slovenskega elektronskega arhiva e-ARH.si. Vsekakor so v primerjavi s knjižnicami v zaostanku, vendar aktivno delujejo na zmanjšanju razlike na tem področju. Muzeji in galerije svoje objekte sicer digitalizirajo, vendar brez sistematične usmeritve in le redko v namene trajnega ohranjanja objektov. Predvsem slednji svoje objekte digitalizirajo v večji meri v namen izdelave reprodukcij, ki jih lahko uporabijo za izdelavo raznoraznih izdelkov in za promoviranje galerije.

Mnoge ustanove glede na raziskavo stanja digitalizacije ENUMERATE nimajo izdelane pisne strategije, med letoma 2015 in 2017 se je delež ustanov z izdelano pisno strategijo povečal. S pomočjo pisne strategije lahko ustanove proces digitalizacije, zagotavljanja dostopa in trajnega ohranjanja izvajajo bolj sistematično in učinkoviteje kot sicer. Zato bi bila ta potrebna predvsem v ustanovah, ki jim primanjkuje usmeritev. Odnos ustanov s področja ohranjanja kulturne dediščine do digitalizacije in nudenja digitalnih storitev se razlikuje glede na politiko poslovanja ustanove in cilja, ki ga želijo z digitalizacijo doseči. Nekatere ustanove, predvsem knjižnice, so digitalizacijo sprejele kot enega izmed osnovnih procesov, ki naj bi jih opravljale, ne da bi bila ta navedena med osnovnimi nalogami, kot so

definirane v ustanovnih aktih in drugih relevantnih dokumentih, ki veljajo za njihovo področje. Razlog, zakaj se mnoge ustanove digitalizacije ne poslužujejo in je ne prištevajo med svoja opravila, je ravno visoka cena procesa in oteženo pridobivanje finančnih sredstev iz drugih virov, kot so projekti, saj je vedno manj takšnih, ki ponujajo finančne vire za vzpostavitev digitalizacije.

Najpogostejši razlogi, zakaj se ustanove s področja ohranjanja kulturne dediščine odločajo za digitalizacijo svojih zbirk, so, glede na raziskavo ENUMERATE, nudenje zbirk v izobraževalne namene, za znanstveno raziskovanje in zmanjševanje uporabe originalov. Udeleženci intervjuja so k razlogom, ki ustanove motivirajo, dodali še lažje upravljanje z viri, ki so v digitalni obliki; z nudenjem dostopa do digitalnih virov ponudijo uporabnikom še eno, dodatno storitev in časovno neomejen oddaljeni dostop do virov ter povečano vidnost na spletu. Razlogi, ki ustanove odvrčajo od digitalizacije, pa so, kot je bilo omenjeno že mnogokrat, omejena sredstva, ki v primeru, da ustanove digitalizacije niso vgradile v svoje redne procese, niso redna. Avtorskoppravna zakonodaja marsikdaj omejuje dostop do digitalnih virov. V primeru ustanov, ki za ogled svojih zbirk pobirajo vstopnino, prevladuje strah pred izgubo prihodka zaradi upada obiska. Udeleženci intervjuja so navedli tudi neozaveščenost ustanov, katerih primarna dejavnost ni ohranjanje kulturne dediščine, saj se te manj zavedajo minljivosti analognega gradiva.

Pomanjkanje se kaže tudi na področju trajnega ohranjanja digitalnega gradiva. Raziskava ENUMERATE je pokazala, da več kot polovica udeleženih ustanov nima urejenega in zagotovljenega sistema za digitalno arhiviranje svojih digitalnih zbirk, ki bi ustrezal minimalnim standardom. To bi lahko v prvi vrsti pripisali podhranjenosti z viri, finančnimi, človeškimi in infrastrukturnimi, saj je zagotavljanje in vzdrževanje takšnega sistema drago, zahteva primerno izobražen kader ter zmogljivo računalniško infrastrukturo. Drugi izmed razlogov bi lahko bila neozaveščenost ustanov, da je trajno ohranjanje izjemno pomemben del procesa digitalizacije in da je ključen za dolgoročno zagotavljanje dostopa. Izpostaviti bi bilo treba tudi druge ustanove, ki delujejo na področju kulture in umetnosti ter so glavni ustvarjalci izvorno digitalnega gradiva, v katerih se zastavlja vprašanje trajnega ohranjanja izdelanih izvorno digitalnih objektov. Medtem ko dostop do njih nudijo predvsem po družabnih omrežjih (Facebook, Instagram itd.), ti objekti pogosto niso opremljeni z

metapodatki in niso hranjeni v primernih sistemih za digitalno arhiviranje. Iz tega razloga je pod vprašajem možnost uporabe in zagotavljanja dostopa do tega gradiva v prihodnosti.

Nacionalni agregator e-vsebin s področja kulture in znanosti je manj poznana storitev. Glede na udeležence intervjuja je v večji meri poznan med ustanovami, ki so to storitev potrebovale za prenos gradiva na digitalno platformo Europeana v okviru raznovrstnih projektov digitalizacije. Storitve med drugimi ustanovami pa ni splošno poznana. Prvotni cilji, ki so bili zastavljeni ob vzpostavitvi nacionalnega agregatorja, so se uresničili, čeprav ne popolnoma. Nacionalni agregator e-vsebin danes zagotavlja enoten in trajen dostop do slovenskih e-vsebin; javen in enostaven dostop do vsebin; vzpostavil je povezavo in sodelovanje med obstoječimi portali; pripomogel k pospeševanju digitalizacije v slovenskih ustanovah; zagotavlja izhodišče za vzpostavitev pogojev za trajno hranjenje e-vsebin in zagotavlja povezavo s portalom Europeana.

Pregledani viri in rezultati intervjuja so pokazali, da se stanje digitalizacije v slovenskih ustanovah razlikuje glede na tip ustanove. Zato bi bilo v prvi vrsti treba izvesti podrobnejšo raziskavo, ki bi se osredotočila ravno na razlike med ustanovami s področja kulturne dediščine in bi poskušala ugotoviti, kateri so ključni dejavniki, ki na področju digitalizacije, omogočanju dostopa in trajnem hranjenju digitalnih virov omejujejo vsako vrsto ustanov posebej. S pomočjo rezultatov bi lahko izdelali podrobnejšo strategijo, kako te ovire premostiti in ustanovam ponuditi nove možnosti.

Udeleženci nacionalne delavnice Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu in intervjuvanci v drugi skupini so izrazili željo po več in pogostejših delavnicah ter srečanjih. V prvem primeru si želijo več delavnic na temo avtorskopravne zakonodaje, saj ta predstavlja trn v peti mnogim ustanovam, in delavnice na temo priprave metapodatkov, predvsem priprave na agregacijo metapodatkov, ki jih želijo oddati na Europeano. Tovrstne delavnice, še posebej če bi jih izvajali sistematično in najmanj enkrat letno, bi omogočile stik z in med različnimi ustanovami s področja ohranjanja kulturne dediščine ter s tem boljše poznavanje njihovih potreb, katerim bi se lahko lažje prilagodili. Delavnice bi omogočile ozaveščanje o pomenu digitalizacije, o nudenju dostopa in trajnem ohranjanju digitalnih vsebin ter bi zainteresirane udeležence poučile o storitvah, ki jih lahko ponudimo, kot je na primer. Nacionalni agregator e-vsebin s področja kulturne dediščine. S takšnimi dejavnostmi bi lahko povečali tudi poznavanje agregatorja, kaj jim ta lahko nudi, in pridobili nove

partnerje. Med drugim bi lahko pripravili delavnice oziroma sklope predavanj na temo trajnega ohranjanja digitalnih vsebin, saj se je ravno to področje izkazalo za najbolj pomanjkljivo. S pomočjo teh bi lahko dvignili ozaveščenost ustanov glede ključne vloge tega procesa in glede poznavanja osnov o digitalnem arhiviranju nasploh.

Naslednja aktivnost, ki bi vsekakor pripomogla k spodbujanju digitalizacije, predvsem v manjših ustanovah in ustanovah, ki iz različnih razlogov nimajo zadostnih sredstev (bodisi finančnih, kadrovskih ali infrastrukturnih), je izvedba nacionalnih projektov. Na tem področju je eden izmed takšnih nacionalnih projektov že v pripravi in se osredotoča na digitalizacijo knjižničnega gradiva s pomočjo Googlove digitalizacije. Druge vrste projektov, tako imenovane tematske zbirke, ki jih je uvedla Europeana, pa bi lahko vključile vse vrste ustanov s področja ohranjanja kulturne dediščine in druge ustanove, ki imajo v lasti primerno gradivo. V okviru takšnega projekta bi ustanove izbrale aktualno tematiko, zgodovinski dogodek ali znano osebo in izbrale bodisi že digitalizirano gradivo ali gradivo, ki je še v analogni obliki ter ga ponudile za digitalizacijo. S prispevanim gradivom, ki bi ga postavili v kontekst in prikazali na relevanten način, bi tako izdelali tematsko zbirko, ki bi jo nato pridružili Europeanim zbirkam. S tem bi lahko ustanove, ki v preteklosti niso imele možnosti za tovrstno udejstvovanje, predstavile svoje gradivo širši javnosti in na ta način pridobile prepoznavnost. Poleg tega bi s pomočjo strokovnjakov iz področja digitalizacije pridobile znanje iz dotičnega področja in navezale stike z drugimi ustanovami, s katerimi bi se lahko v prihodnosti povezale.

Medtem ko bi vsaka izmed prej naštetih dejavnosti lahko pripomogla k prepoznavnosti nacionalnega agregatorja e-vsebin in k večjemu številu partnerjev, bi bilo treba na tem področju izvesti še nekaj dodatnih ukrepov. V primeru projektov, ki jih razpisuje Fundacija Europeana, bi kot način prenosa digitaliziranih objektov oziroma pripadajočih metapodatkov, bilo treba za to določiti izrecno nacionalne agregatorje. V preteklosti so bili v ta namen uporabljeni tematski agregatorji, razviti v namen agregiranja metapodatkov določenega projekta. Po koncu projekta so viri za upravljanje tematskih agregatorjev ugasnili, metapodatke pa je zato praktično nemogoče popravljati in posodabljati. Nacionalni agregatorji so za razliko od tematskih stalni, živi, omogočajo posodabljanje in posege v že agregirane metapodatke. Druga dejavnost, ki bi jo bilo treba uvesti za boljšo prepoznavnost,

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

je nenehno promoviranje nacionalnega agregatorja. Storitve bi bilo treba omenjati pogosteje, na družabnih omrežjih in spletnih straneh, ki so z njo povezane.

Zadnja dejavnost, ki je povezana z ozaveščenostjo pomena trajnega ohranjanja digitalnih virov, bi bila vzpostavitev centralnega digitalnega arhiviranja. To bi bilo najbolj smiselno urediti v skladu z že prej omenjenimi Smernice za zajem, dolgotrajno hranjenje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki, ki opredeljujejo različnega digitalnega arhivarja za različna področja. Torej Narodna in univerzitetna knjižnica za področje knjižnic, Arhiv Republike Slovenije za področje arhivov itd. Na takšen način bi lahko manjše ustanove varno hranile svoje digitalne zbirke brez visokih stroškov.

8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

About the World Digital Library. (b. d.). Washington: Library of Congress. Pridobljeno 22. 3. 2019 s spletne strani: <https://www.wdl.org/en/about/>

Ambrožič, M., Šavnik, M., Krstulović, Z., Katić, U., Svoljšak, Š. in Groznik, J. (2006). *Strategija razvoja Digitalne knjižnice Slovenije – dLib.si 2007–2010*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-EJGC736G>

Charter on the preservation of digital heritage. (2003). Paris: UNESCO. Pridobljeno 15. 5. 2019 s spletne strani: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Digitalna knjižnica Slovenije: o nas. (2019). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <https://www.dlib.si/About.aspx>

Doneva, R., Ivanov, S., Peneva, J. in Soitruva, K. (2012): Digitization of cultural heritage – standards, institutions, initiatives. V I. Kassimira, M. Dobрева, P. Stanchev in G. Totkov (ur.), *Access to digital cultural heritage: innovative applications of automated metadata generation* (str. 25–67). Plodiv: Plovdiv University Publishing House "Paisii Hilendarski". Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <http://eprints.nbu.bg/1479/1/Ivanov-308-v7-a5.pdf>

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

EUROPEANA – Europe's digital library: frequently asked questions. (28. 8. 2009).

Brussels: European Commission. Pridobljeno 20. 3. 2019 s spletne strani:

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-09-366_en.htm?locale=en

Europeana aggregators. (13. 2. 2018). The Hague: Europeana Foundation.

Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <https://pro.europeana.eu/services/data-publication-services/aggregators>

Europeana data model primer. (2013). Den Hague: Europeana Foundation.

Pridobljeno 10. 3. 2019 s spletne strani:

https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Share_your_data/Technical_requirements/EDM_Documentation/EDM_Primer_130714.pdf

Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje. (2017). Strasbourg: Odbor

ministrov Sveta Evrope. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani:

http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Novice/2017/Strategija_21_SvetEvrope.pdf

Glossary. (2013). Washington: National Digital Stewardship Alliance. Pridobljeno

22. 3. 2019 s spletne strani: <https://ndsa.org/glossary/>

Hajtnik, T. (2011). Strategija razvoja slovenskega javnega elektronskega arhiva »e-

ARH.si«. *Knjižnica*, 55(1), 39–56

History. (25. 7. 2017). Den Hague: Europeana Foundation. Pridobljeno 1. 4. 2019 s

spletne strani: <https://pro.europeana.eu/our-mission/history>

i2010: digitalne knjižnice. (2005). Bruselj: Komisija Evropskih skupnosti.

Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani:

http://uploadi.www.ris.org/editor/1141319771sl_comm_digital_libraries.pdf

Jokilehto, J. (2005). *Definition of cultural heritage, references to documents in*

history. Rome: ICCROM Working Group for Heritage and Society.

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani:

http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf

Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2011). *Bibliotekarski terminološki slovar*. Kamnik : Amebis. Pridobljeno 15. 5. 2019 s spletne strani: <https://www.termania.net/slovarji/85/bibliotekarski-terminoloski-slovar?dictionaries=85&query=agregator&SearchIn=All>

Kavčič-Čolić, A. (2010). Trajno ohranjanje digitalnih virov: koncepti in metode. *Knjižnica* 54(1–2), 99–119

Kragelj, M. (2011). Trajno ohranjanje digitaliziranih virov: podatkovna shramba – repozitorij. *Knjižničarske novice*, 21(5), 4–7

Krstulović, Z. in Kragelj, M. (2011). Nacionalni agregator e-vsebin s področja kulture – izhodišča in zasnova projekta. V *Nove razmere in priložnosti v informatiki kot posledica družbenih sprememb: zbornik referatov* (11 str.). Ljubljana : Slovensko društvo Informatika.

Lesjak, B. in Vodeb, G. (2016). Stanje zagotavljanja digitalnih zbirk v slovenskih organizacijah s področja kulturne dediščine: rezultati tretje statistične raziskave ENUMERATE. *Knjižnica*, 60(1), 83–112. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6151>

Manžuch, Z. (2009). Monitoring digitisation: lessons from previous experiences. *Journal of Documentation*, 65(5), 768–796. doi: 10.1108/00220410910983100

Nacionalni program za kulturo 2018–2025. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Fotogalerija/2017/8-avgust/NPK_2018-25_za_javno_razpravo.pdf

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Nauta, G.J., van den Heuvel, W. in Teunisse, S. (2017). *Europeana DSI 2- access to digital resources of european heritage: D4.4. report on ENUMERATE core survey* 4. Den Hague: DEN Foundation. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani:

https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Projects/Project_list/Europeana_DSI-2/Deliverables/d4.3%20DSI-2%20Final%20Project%20Report.pdf

O licencah. (2017). California: Creative Commons. Pridobljeno 10. 3. 2019 s spletne strani: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=sl>

Portal Kamra. (2017). Celje: Kamra. Pridobljeno 22. 3. 2019 s spletne strani:

<https://www.kamra.si/o-kamri.html>

Projekt e-ARH.si. (2019). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije. Pridobljeno 3. 4. 2019 s spletne strani: http://www.arhiv.gov.si/si/delovna_podrocja/projekt_e_arhsi/

Raw data. (05. 9. 2017). Den Hague: Europeana Foundation. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <https://pro.europeana.eu/page/raw-data>

Sklep (EU) 2017/864 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. maja 2017 o evropskem letu kulturne dediščine (2017). *Uradni list Evropske unije*, L 131/2017. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d6a1438e-3d20-11e7-a08e-01aa75ed71a1/language-sl/format-PDFA1A>

Smernice za zajem, dolgotrajno hranjenje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za kulturno. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani:

<http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonod>

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

aja/2013/Smernice_za_zajem_dolgotrajno_ohranjanje_in_dostop_do_kulturne_dediscine_v_digitalni_obliki.pdf

The European Library standards handbook (version 1.0). (2010). The Hague: The European Library. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Projects/Project_list/EuropeanaLibraries/Deliverables/D6.5%20TEL%20Handbook_972839.pdf

The success of Hispana. (1. 10. 2014). Den Hague: Europeana Foundation. Pridobljeno 5. 3. 2019 s spletne strani: <https://pro.europeana.eu/post/the-success-of-hispana>

Verheul, I. (2006). *Networking for digital preservation: current practice in 15 national libraries*. The Hague: IFLA. Pridobljeno 22. 3. 2019 s spletne strani: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-publications-series-119.pdf>

Vodeb, G. (2012). Spremljanje digitalizacije kulturne dediščine: evropski projekt ENUMERATE in stanje v Sloveniji. V A. Kavčič-Čolič in I. Vodopivec (ur.), *Izzivi sodobnih tehnologij: konkurenčna prednost knjižničnih storitev: zbornik referatov* (str. 65–77). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

What is digital world. (2018). CIO Whitepapers Review. Pridobljeno 15. 5. 2019 s spletne strani: <https://whatis.ciowhitepapersreview.com/definition/digital-world/>

Priloga 1: Seznam vprašanj za intervju

1. Kako bi orisali trenutno stanje s področja digitalizacije, omogočanja dostopa in trajnega ohranjanja kulturne dediščine v slovenskih ustanovah, ki skrbijo za ohranjanje kulturne dediščine?
2. Kakšen je po vašem mnenju odnos slovenskih ustanov/organizacij, ki skrbijo za kulturno dediščino, do digitalizacije in nujenja digitalnih storitev?
3. Ali menite, da so institucije s področja kulturne dediščine sprejele dejstvo, da je digitalizacija in zagotavljanje digitalnih storitev osnovni del procesov, ki naj bi jih opravljale?
4. Katere ustanove s področja ohranjanja kulturne dediščine so po vaših opazanjih najmočnejše na tem področju in katere zaostajajo?
5. Kateri so po vašem mnenju glavni razlogi za zaostanek slovenskih ustanov, na področju digitalizacije in nujenja digitalnih storitev in obratno, kaj slovenske ustanove motivira za prenos svojih zbirk v digitalno okolje in nujenje digitalnih storitev?
6. Ali menite da je storitev nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti splošno poznana v ustanovah, ki skrbjo za ohranjanje kulturne dediščine?
7. Prvotni cilji vzpostavitve nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti so bili zagotoviti:
 - a. enoten dostop do e-vsebin,
 - b. javen in enostaven dostop do e-vsebin,
 - c. povezava in sinergija (so)delovanja med že obstoječimi portali,

Enci, T., Slovenska kulturna dediščina v digitalnem svetu: Primer Nacionalnega agregatorja e-vsebin s področja kulture in znanosti. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

- d. pospešitev digitalizacije slovenske kulturne dediščine,
- e. zagotoviti izhodišča za vzpostavitev pogojev za trajno hranjenje, itd.

Ali so se prvotni cilji vzpostavitve nacionalnega agregatorja e-vsebin po vašem mnenju uresničili? Kateri se niso v celoti ali nasploh?

8. V raziskavi Enumerate iz leta 2017 se je izkazalo, da 61 % ustanov, ki so bile udeležene raziskave nima rešitve za dolgoročno hranjenje njihovih digitalnih zbirk (digitaliziranih ali izvorno digitalnih), ki bi ustrezala minimalnim standardom. Kakšen je po vašem mnenju razlog za to in kakšna bi bila po vašem mnenju primerna rešitev?
9. Ali ste mnenja, da je ohranjanje kulturne dediščine s pomočjo digitalizacije, s strani zakonodaje regulirano v zadostni meri?